

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף סד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מקח עתידי על ירקות שעדיין צריכים לנדול

"אמרו לי הכי קאמר רב האי מאן דיהיב זוזי לגניאה אקרי וכו'". ביאור דברי הגמ', אדם נתן לגנן מעות עבור דלעת קטנה, ועתיד לקחת את הדעת בזמן שתהיה גדולה, מבואר בגמ' ב' לשונות בצורת ההלכה הנזכרת, **לשון א.** איתנהו שרי ליתנהו אסור, החידוש אע"פ שגדלים ממילא, עדיין לא מוגדר כיש לו. לשיטת רש"י (ד"ה איתנהו; וד"ה ליתנהו) "יש לו" הכוונה לדלועין גדולות אמה, "אין לו" היינו, דלועין קטנות ואף שנמצאים בעולם אין זה בכלל הגדרת "יש לו" אע"פ שממילא קא רבו. שיטת הריטב"א (חדשים) ש"אין לו" הכוונה אין לו כלל דלועין, לכן אסור, וע"ז אמרו בגמ' שמעלת ממילא קא רבו לא מועילה. אולם אם יש לו קטנות סגי בכך, ומועיל מחמת הגדרת "יש לו", ואין כאן חסרון במה שגדל, היות והקונה רכש את הקטנים בשיעור זוז, ומה שהמוכר נתן לו לבסוף דלועין גדולות זה לא מחמת הקדמת המעות אלא מחמתה, ואין בכך אסור.

לשון ב. דלועין אף אם ליתנהו בעולם מותר לתת לו בשלב מאוחר דלועין גדולים. לרש"י, אם יש לכל הפחות דלועין קטנים, מותר. לשיטת הריטב"א (כך נראה מביאורו בא"ד הראשון) אף אם עדיין אינם (מסתבר שמדוע לכה"פ כדון פרידסא. ואכמ"ל). מותר, כיון ש"ממילא קא רבו" ונכלל בכלל הגדרת יש לו. ומה שלמדו בברייתא בעיזי חובלות כך וכך אסור למרות שממילא קא רבו, יש לחלק בין דלועין שהם שהיו הם שנמצאו ועל גביהן אמרו ממילא קא רבו, לכן מותר ומוגדר שיש לו, אולם לגבי חלב אמנם ממילא קא רבו, אולם החלב שעליו נעשית הפסיקה אינו בעולם, לכן אסור.

רוב מוחלט של הראשונים הביאו להלכה את האיכא דאמרי השניה, שדבר שגדל ממילא ואם יטול אותם לא יגדלו אחרים במקומם, אין כאן חשש ריבית. פסק הרמב"ם (פ"ט ה"י) "הנותן לבעל הגנה דמי עשרה קשואין אלו דמי עשרה אבטיחים אלו והרי הן קטנים והתנה עמו שיתנם לו לכשיגדלו ה"ז מותר שהרי הוא מניחין אלו וגדלים ממילאין ואילו קצת עתה קטנים לא היו באים אחרים תחתיהן וכן כל כיוצא בהם מדבר שאין בו הפסד ולא חסרון על המוכר". עכ"ל. דקדק המאירי "עשרה קשואין אלו" הכוונה שעל אותם אלו שנעשית עליהם הפסיקה התנה עמו לקבלם לכשיגדלו ובאופן זה מותר.

לשון הטור (קעג) "ומותר להקדים מעות לכגאה שיתן לו לזמן פלוני דלועין בני אמה בזוז אע"פ שעתה שוין בני זרת בזוז אע"פ שאין לו עתה בני אמה חשבינן ליה כאילו הן ביזו כיון דממילא רבו" עכ"ל.

מבואר שנחלקו הטור והרמב"ם אם צריך לתת לו דווקא את אותם דלועין שהתנה עמו. כנזכר ברמב"ם מבואר "אלו". ובטור השמיט את ההוספה של אלו. בביאור שיטת הראשונים יש להקדים את שיטת ההגהות מרדכי שסמכו עליו הנו"כ בביאור שיטת הרמב"ם והשו"ע, כתב ההגהות מרדכי (אות חלק) "ודוקא דיהיב להו הנהו לקיראי דאיתנהו גשרא פיסוק אבל אי זבין להנהו דהוו ליה בשעת פיסוק לאינשי אחרוניא ולהאי גשרא הייב אחרניא אסור" עכ"ל. מבואר בדברי ההגמ"ר שהיתיר בפסיקה בדלועין מבוסס ע"ז שנותן ללוקח דווקא את אותם שהתנה עמו עליהם. אמנם לפום ריהטת לשון ההגמ"ר שמתייחס לקיראה (- שעה בסוגיא סג, ב) ולא לקרי (-דלעת סד, א), אולם הראשונים הביאו דבריו על קרי.

ובדאי שיש להשכיל בדברי ההגמ"ר מה המיוחד בין דלועין שהפסיקה היא על דבר מסויים שאותו נותן לו במעמד הפרעון, הרי כל ההיתר לכאורה מבוסס על ההיתר הכללי של "יש לו" ובשי"ל, לא מצאנו שחייב לתת דווקא את אותו הפך וכד'. ועוד, מה מקורו של ההגמ"ר, כפי שנזכר לעיל מה שנתן דין דלועין משאר דין פסיקה שלא מצאנו שצריך לתת לו דווקא הם אותם שבביתו. וביותר הקשה הגידול"ת ("ח"ה אות ד) מה לי הן מה לי דמיהן.

את דברי ההגמ"ר מביאים הש"ך והט"ז על השו"ע בדין היתר דלועין, ואף הב"י על הטור בדין הנזכר הביא מההגמ"ר והוסיף בבדה"ב שאף כך מורה לשון הרמב"ם. ולא ציין שבעצם בלשון הטור לא נכתב המילה "אלו", כפי שדקדק המאירי בדעת הרמב"ם.

לומד המחנ"א (הלכות ריבית סי' כט), שנחלקו הרמב"ם והטור בצורת הפסיקה בדלועין, הרמב"ם שנקט דלועין אלו בדווקא, כדברי ההגמ"ר שצריך לייחד לו דלועין אלו ולא יוכל למכרם וליתן לו אחרים, כיון שהבין כשיטת רש"י שנעשה מקח גמור על הדלועין הקטנים ומאותה עת שייכים הם ללוקח, ולכן חייב לתת לו את אותם דלועין שאל"כ אין זה נחשב כי קא רבו בפרשות של לוקח. אולם הטור כתב "כאילו הם ביזו" מה שאמרו "ממילא קא רבו" זה מספיק כדי להגדיר בכלל היתר של יש לו, ואף אם יתן לו אחרים תחתיהם לא אכפת לן כיון שהפסיקה שנעשתה, נעשתה כדון יש לו. (ויש אריכות דברים גדולה בהגדרות הנזכרות, ובדברי המחנ"א אך אכמ"ל. וכשיטת המחנ"א ע"י במהרא"ל צינץ הן בחידושי הלכות ריבית קעג, ח. והן במקצוה בתורה ח"ט הקדמה פתיחה רבמא אות יב.) בגידול"ת ("ח"ד מה) למד בכונת ההגמ"ר בשיטה מחדשת, וכך למד בני הרמב"ם וכך למד בכונת הב"י. אין הכוונה שצריך לתת דווקא את אותם דלועין ואין צריך לייחד ולסיים את אלו הידועים. אלא בא לומר שלא יתן לו מאחרים שהם בכלל "ליתנהו" וצריך לתת לו

מאותם הנמצאים, והכוונה בצריך לתת "אלו" שאף אם המוכר יעשה איזה תיקון או מלאכה בקרקע עדיין מותר, ואף שנותן לו "אלו" היה מקום לאסור, כיון שרואה שטורח בשביל ההקדמה, אין בכך איסור כיון שמחמת עצמם אינם צריכים שום תיקון והם גדלים מאליהם. כלומר, כל מה שבא הרמב"ם להפקיע, שלא יתן לו מאחרים שאינם נמצאים כלל, אך בודאי שיוכל לתת לו מאחרים הנמצאים בגינה ואי"צ "אלו".

בביאור זה הרווחנו כמה דברים: א. בדעת הב"י שלא הזכיר שהטור פליג על הרמב"ם, מעתה באמת אין לומר שהטור פליג, אלא אף הוא סבר בפשטות שצריך לתת לו מן המין שישנו בעולם, ואף הרמב"ם לא הזקיק לתת את העשרה המסויימים. ב. לפי"ז באמת עדיין אנו פוסקים כרבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן. שהרי אין חייב לתת דווקא את אותם שהתנה עליהם.

נושא היום: פסיקה בחוליה. פסיקה על דבר שעדיין לא גדל. דר בחצר.

אמרו רבה ורב יוסף, מי שמשלם על חסורה בזמן שעדיין לא נקבע שער השוק, אלא מחירה הוא בזול, **צריך הלוקח** להראות עצמו למוכר בבית הגורן, **ביארה הגמ'**, שאין לומר משום הקטין כיון שדבר זה לא מועיל לקנין אם לא משך. **אלא** משום "מי שפרע" היינו שלא יחזור בו המוכר, כיון שבתחילת הקציר, הלוקח משלם לכמה מוכרים ואח"כ מחליט ממי לקחת, וכדי שהמוכר יסמוך עליו ולקבל על עצמו "מי שפרע" שלא יוכל לחזור בו מהמקח, צריך הקונה להראות לפניו. **וביאר רב אשי,** שאם כל הענין מחמת שיסמוך עליו המוכר, לא צריך להגיע לשדה, אלא אפילו ראה אותו בשוק ואמר לו סמכתי על פירותך, מועיל.

אמר ר"ג, הכלל ברביבית, תשלום עבור המתנת המעות, אסור. **עוד אמר ר"ג,** אם שער השעוה רב בשוק ארבע במחיר של זוז, אם הקדים תניית המעות כדי שיוספק לו בעתיד 5 בזוז, אם יש למוכר מותר, אם אין למוכר אסור, **היות** וכאשר ישלם המוכר את הפרעון, היינו אספקת השעוה, יש כאן "אגר נטר", כלומר תשלום נוסף עבור ההלוואה. **ועיקר החידוש בהלכה זו,** אף שלמוכר יש זכות לקבל שעוה אצל הסוחרים, אם אין לו בפועל אסור, ולא אומרים שדומה לפסיקה עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח, שאין חסרון במה שאין לו כיון שתוליהם בבעיה טכנית, **אבל כאשר** נמצאת הזכות אצל הסוחרים מוגדר שחסר בגובייהו.

עוד אמר ר"ג, אם שלווה מעות מחברו וכאשר ספר מצא יותר, אם מצא יותר בכדי טעות, יחזיר. **כגון,** מטבעות שצברת לערמה כדי לספור אותם אם מצא בחשבונו ערמה נוספת, הרי שטעה. **אך אם לא מסתבר שטעת,** כגון שהוסיף לו עוד מטבעות שאינם כערך הערמה, תולים שנתן לו מתנה. **אמר רב אשי,** אם המלווה הוא אדם קשה שאינו נותן מתנות, יש לתלות שפעם גדל ממנו משהו ועתה משיב בצורה כזו. **ואם המלמד הוא אדם שבודאי מעולם לא גדל וכו',** יש לתלות שמשוהו אחר גדל וביקש ממנו שיוסיף להקבל.

אמר רב כהנא ששמע מדברי רב וכו', אדם שנתן לגנן מעות על קרי (דלועין), עתה הדלעות קטנות ומחירים 10 בזוז, המוכר יתן לו אותם לאחר שהם יגדלו. **אם יש** למוכר בגינה גדולים מותר. **אם אין לו** אסור (ביארונו לפי רש"י), ולא אומרים שממילא התרבו ואין חסרון של "אין לו". **מביאה הגמ' ברייתא** כעין דברי רב, אם מכר לחברו מה שעדיין חולבות או מה שרתלי גוזזות, מותר כיון שמוגדר שיש לו, שהרי לא התחייב על כמות מסויימת, אלא מה שיש בהם ויתכן שהלוקח יפסיד היות ולא יהיה כמו שחשב. **אך אם אמר** "מה שעדיין חולבות כך וכך" אסור, שהרי יתכן ואין לו, והקדמת המעות של הלוקח זה אגר נטר. מבואר שאף דבר שעתידי לנדול ממילא יש בו חסרון של אין לו כדברי רב בדלעת. **שיטה ב' בגמ',** מותר לפסוק על דלעת כאמור לעיל אף אם אין לו כיון שממילא קא רבו, **ואין לדמות לעיני חולבות** כך וכך שאסור, כיון שדלעת ממילא גדל והם אותם דלעות שהיו הם שהיו, **אך בחלב** אינו גודל מחמת החלב הקודם שהיה, ואם חולבים את החלב מגיע אחר תחתיו.

התיר אביי לתת מעות עבור חבית יין, ולומר למוכר אם יחמיץ האחריות על המוכר, אך אם יוקיר או יזול האחריות כלפי הלוקח. **ביאר אביי לרב שרביא,** שאין זה קרוב לשכר ורחוק מן הפסד, שהעושה כך נקרא רשע כיון שהרווחים הם ריבית, אלא היות וקיבל הלוקח הפסד אם יזול, **מוגדר** שקרוב לזה ולזה ומותר.

אסור למלווה לגור בחצרו של הלווה בחינים או לשכור ממנו בפחות ממחיר השוק, **כיון שזה מחמת תוספת להלוואה** ויש כאן ריבית.

למדו ממסכת בב"ק בסוגיא של זה נהנה זה לא חסר, **אם דר בחצר** חברו שלא מדעתו אין צריך לעלות לו שכר, **אך אם הוא לווה שלו** מעלה לו שכר. והחידוש לא רק שחצר המיועדת להשכרה ואדם המעוניין לשכור, אלא אף בחצר שאינה מיועדת להשכרה ואדם שאינו מעוניין לשכור שיש סבירה של זה נהנה זה לא חסר, בכ"ז אסור לדור בחצרו חנים מחמת ריבית. אסור, שהרי יתכן ואין לו, והקדמת המעות שלא מדעתו אינו מעלה לו שכר, **אולם אסור לומר הלווה ודור בחצרי,** מחמת ריבית. **מי שלמד** שאסור אף אם הלווהו בעבר, בודאי שאסור להתנות ולומר הלווה ודור בחצרי. **מי שלמד** שהלווה ודור בחצרי אסור, אולם אם הלווהו בעבר מותר לדור בחצרו בחינים כיון שלא הלווהו על דעת הדיוור.

רב יוסף בר חמא השתמש בעבדים של לווי. **ביאר לרבא** שאין כאן חשש ריבית, כיון שר"ג אמר שעבד אינו שווה את מאכלו, והיות נתן להם מזונות, שילם בעבור מלאכתם ואין כאן תוספת על החוב. **שאלו רבא,** שרק עבד "ליצן" לא שווה את מאכלו, אבל עבד רגיל בודאי שווה. **ביאר לו רב יוסף,** שסובר כדעת רב דניאל בר קטינא, שאם עשה מלאכה בעבדו של חברו פטור, כיון שנה לו לאדון שלא ישב העבד בטל. **אך שאל רבא,** כיון שהם בעלי חובות שלך יש לחוש לריבית כדברי רב יוסף שאם הלווה ודר בחצרו צריך לעלות לו שכר. **אמר לו רב יוסף בר חמא,** חוזרני בי.